

4.2. Eksportas

Eksportas – tai prekių pardavimas užsienio pirkėjui ir išgabėjimas į užsienį. Daugelis įmonių savo veiklą pradeda nuo eksporto, nes ši veiklos rūšis nereikalauja daug pirminių lėšų bei nėra labai rizikinga. Eksportas skirstomas į tiesioginį ir netiesioginį.

Tiesioginis eksportas vykdomas tada, kai gamintojas savo gaminių tiesiogiai parduoda užsienio pirkėjui.

Netiesioginis eksportas vykdomas per tarpininkus. Tai daug patogiau įmonei gamintojai, nes jai nereikia rūpintis sutarčių (kontraktų) sudarymu, rinkos paieška, be to, tarpininkai prisiima didelę atsakomybės dalį.

Prekių eksportas ir importas yra tie kriterijai, kurių kitimas ne tik rodo šalies faktiškai gautą naudą arba patirtą nuostolį, bet ir leidžia spręsti apie jos ūkio aktyvumą, konkurencingumą pasaulio rinkose, užsienio prekybos politikos veiksmingumą. Teigiamas užsienio prekybos balansas pasiekiamas, kai šalies eksportas viršija importą, todėl vienas iš svarbiausių daugelio šalių ekonominės programos tikslų – eksporto skatinimas ir naujų šalyje gaminamų prekių eksporto rinkų paieška.

Siekdama sumažinti Lietuvos užsienio prekybos ir paslaugų balanso deficitą bei skatinti Lietuvos ekonomikos plėtrą, Lietuvoje įregistruotų įmonių veiklą, naujų verslų, prekių, paslaugų bei darbo vietų kūrimą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra patvirtinusi Eksporto plėtros ir skatinimo strategiją. Siekiant sudaryti palankias sąlygas prekėms eksportuoti, reikšmingi ir eksporto muitinės formalumai, kurie, pirma, turi būti nesudėtingi ir greitai atliekami ir, antra, užtikrinantys, kad iš Bendrijos muitų teritorijos faktiškai būtų išgabentos būtent tos prekės, kurioms įforminta atitinkama eksporto deklaracija.

4.2.1. Eksporto procedūros paskirtis ir eksportuotojo sąvoka

Eksportas – muitinės procedūra, kurią taikant Bendrijos prekės visam laikui išvežamos iš Bendrijos muitų teritorijos.

Eksporto procedūra taikoma ir tais atvejais, kai Bendrijos prekės išvežamos į Bendrijos muitų teritorijoje esančias laisvasias zonas ir laisvuosius sandėlius arba tiekiamos kaip atsargos laivams ir orlaiviams, kurie, gabenami keleivius ir (arba) krovinius tarptautiniu maršrutu, išvyksta už Bendrijos muitų teritorijos ribų.

Vadovaujantis Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatų 788 straipsniu **eksportuotoju laikomas** Bendrijoje įsteigtas asmuo, kurio vardu pateikiama eksporto deklaracija ir kuris yra prekių savininkas arba turi panašią teisę disponuoti jomis tuo metu, kai priimama minėta deklaracija. Jeigu prekių savininkas arba asmuo, turintis teisę disponuoti eksportuojamomis prekėmis, įsteigtas ne Bendrijoje, eksportuotoju laikomas Bendrijoje įsteigtas asmuo, sudaręs sutartį, pagal kurią prekės yra eksportuojamos.

Įforminant eksporto procedūrą Lietuvoje **eksportuotoju gali būti:**

► **Lietuvoje įsteigtas asmuo**, kuris eksporto deklaracijos priėmimo metu yra eksportuojamų prekių savininkas arba turi teisę sudaryti jų perdavimo kito asmens nuosavybėn sandorį ir:

- turi teisę arba leidimą gauti grąžinamąsias išmokas už eksportuojamus žemės ūkio produktus;
- yra sudaręs sutartį su trečiojoje šalyje įsteigtu asmeniu dėl dvigubos paskirties prekių eksporto ir turi teisę išgabenti šias prekes iš Bendrijos muitų teritorijos;
- turi eksporto leidimą arba licenciją, jeigu deklaruojamų prekių eksportui taikomi draudimai ir (arba) apribojimai.

► **Bendrijoje įsteigtas asmuo**, kuris eksporto deklaracijos priėmimo metu yra eksportuojamų prekių savininkas arba turi teisę sudaryti jų perdavimo kito asmens nuosavybės sandorį ir:

- yra gavęs Lietuvos muitinės leidimą atlikti eksporto formalumus Lietuvoje;
- yra sudaręs sutartį su Lietuvoje įsteigtu asmeniu dėl eksportuojamų prekių gamybos, parengimo transportuoti, pakrovimo, distribucijos arba panašią sutartį.

4.2.2. Prekių pateikimas eksporto procedūrai įforminti

Eksportuojant prekes turi būti atlikti jų eksporto muitinės formalumai, įskaitant Bendrijos prekybos politikos priemonių taikymą. Prekės, pateikiamos eksporto procedūrai įforminti, turi būti deklaruojamos nurodant šią muitinės procedūrą ir už jas turi būti sumokami nustatyti eksporto muitai (paprastai eksporto muitai Europos Sąjungoje netaikomi).

Muitinės deklaracija eksporto procedūrai įforminti turi būti pateikta eksportuotoją aptarnaujančiai muitinės įstaigai (muitinės postui) (toliau – eksporto muitinės įstaiga), atsakingai už vietos, kurioje yra eksportuotojo buveinė arba kurioje supakuojama arba pakraunama eksportuojamų prekių siunta, priežiūrą.

Eksporto muitinės įstaiga – pagal muitų teisės aktus muitinės nustatyta muitinės įstaiga, kurioje turi būti atlikti formalumai, susiję su muitinės sankcionuotų veiksmų įforminimu iš Bendrijos muitų teritorijos išvežamoms prekėms, įskaitant atitinkamą riziką pagrįstą tikrinimą.

Susidarius tam tikroms aplinkybėms, dėl administracinių bei kitų svarbių pateisinamų priežasčių eksporto deklaracija gali būti pateikta bet kuriai kitai toje pačioje Europos Sąjungos valstybėje narėje, kurioje yra eksportuotojo buveinė, veikiančiai muitinės įstaigai arba netgi kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje veikiančiai muitinės įstaigai. Vadovaujantis Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatų 794 straipsniu, prekės, kurioms netaikomi draudimai arba apribojimai, jeigu vieno deklaranto pateiktos vienos tokių prekių siuntos vertė neviršija 3 tūkst. eurų, gali būti deklaruojamos išvežimo muitinės įstaigoje (žr. 4.2.3 skirsnį „Eksporto procedūrai įforminti pateikiamų prekių deklaravimas ir muitinės priežiūra“), tačiau Europos Sąjungos valstybės narės turi teisę netaikyti šios nuostatos, kai

eksporto deklaraciją pateikia muitinės tarpininkai (šis apribojimas Lietuvoje netaikomas). Keleiviai muitinės deklaraciją eksporto procedūrai įforminti pateikia išvežimo muitinės įstaigai.

Gavus muitinės įstaigos, kuriai turi būti pateikta muitinės deklaracija eksporto procedūrai įforminti, sutikimą, ši deklaracija gali būti pateikta eksportuotojo pageidaujamoje vietoje ir ne muitinės įstaigos darbo laiku, eksportuotojui atlyginus muitinei su tuo susijusias išlaidas.

Eksportuojant humanitarinės pagalbos siuntas, diplomatinėms atstovybėms skirtas prekes, gyvus gyvūnus, greitai gendančias prekes, skubias siuntas, kurių muitinis tikrinimas ir įforminimas vadovaujantis teisės aktais turi būti atliekamas skubos tvarka, prekės eksporto procedūrai įforminti gali būti pateikiamos pirmumo tvarka.

Jeigu Bendrijos prekės buvo išvežtos iš Bendrijos muitų teritorijos neįforminus eksporto deklaracijos, eksportuotojas turi teisę muitinės deklaraciją eksporto procedūrai įforminti pateikti vėliau. Ji turi būti pateikta eksportuotoją aptarnaujančiai muitinės įstaigai. Ši deklaracija priimama, jeigu kartu su ja eksportuotojas pateikia dokumentus, pagal kuriuos muitinė gali nustatyti išvežtų prekių rūšį bei kiekį ir tai, kad prekės iš tikrųjų buvo išvežtos iš Bendrijos muitų teritorijos ir eksporto deklaracijos pateikimo metu yra ne šioje teritorijoje, taip pat paaiškinimą, kaip šios prekės buvo išvežtos iš Bendrijos muitų teritorijos.

Muitinės deklaracijos eksporto procedūrai įforminti priėmimas po to, kai prekės jau buvo išvežtos iš Bendrijos muitų teritorijos, neatima teisės muitinei taikyti eksportuotojui įstatymuose nustatytas sankcijas už nustatytosios prekių deklaravimo ir pateikimo muitinei tvarkos nesilaikymą.

4.2.3. Eksporto procedūrai įforminti pateikiamų prekių deklaravimas ir muitinės priežiūra

Deklaruojant prekes eksporto procedūrai įforminti turi būti užpildomas ir pateikiamas muitinei bendrojo administracinio dokumento eksporto rinkinys, kurį sudaro bendrojo administracinio dokumento 1-asis, 2-asis ir 3-iasis egzemplioriai, o eksportuojant žemės ūkio produktus, kuriuos eksportavus mokamos gražinamosios išmokos, – bendrojo administracinio dokumento žemės ūkio produktų eksporto rinkinys, kurį sudaro bendrojo administracinio dokumento 1-asis, 2-asis ir 3-iasis egzemplioriai bei M egzempliorius. Minėti bendrojo administracinio dokumento eksporto ir žemės ūkio produktų eksporto rinkiniai pildomi vadovaujantis Muitinės departamento

generalinio direktoriaus patvirtintomis Bendrojo administracinio dokumento pildymo ir M egzemplioriaus pildymo ir muitinio įforminimo instrukcijomis [15, 18].

Kartu su bendrojo administracinio dokumento eksporto ir žemės ūkio produktų eksporto rinkiniais eksporto muitinės įstaigai turi būti pateikti šie dokumentai:

- dokumentai, reikalingi eksporto muitams bei draudimams ir apribojimams taikyti;
- transporto dokumentai;
- pakavimo aprašai;
- dokumentai, susiję su Bendrosios žemės ūkio politikos priemonių įgyvendinimu.

Bendrojo administracinio dokumento eksporto rinkinio 3-iasis egzempliorius ir prekės, kurioms eksporto muitinės įstaigoje buvo įforminta eksporto procedūra, turi būti pateikti išvežimo muitinės įstaigai.

Išvežimo muitinės įstaiga – pagal muitų teisės aktus muitinės nustatyta muitinės įstaiga, kuriai prekės privalo būti pateiktos prieš jas išvežant iš Bendrijos muitų teritorijos, atliekanti tų prekių muitinį tikrinimą, susijusį su joms taikomais išvežimo formalumais, ir atitinkamą rizika pagrįstą tikrinimą.

Išvežimo iš Bendrijos muitų teritorijos muitinės įstaiga (toliau – išvežimo muitinės įstaiga) **laikoma**:

- eksportuojant prekes oro arba jūrų transportu, geležinkeliu arba paštu, jeigu deklarantas to pageidauja, – muitinės įstaiga, prižiūrinti vietą, kurioje eksportuojamas prekes iš jų siuntėjo priima geležinkelio įmonė, paštas, aviakompanija arba laivybos kompanija, sudariusi vežimo sutartį, pagal kurią šias prekes numatoma išvežti iš Bendrijos muitų teritorijos į trečiąją šalį neperduodant jų šioje teritorijoje vežti kitam vežėjui;
- eksportuojant prekes vamzdynų transportu arba eksportuojant elektros energiją elektros tiekimo linijomis – eksportuotoją aptarnaujanti muitinės įstaiga;
- eksportuojant prekes kitomis transporto priemonėmis arba aplinkybėmis – paskutinioji muitinės įstaiga, kuriai prekės pateikiamos prieš išvežant jas iš Bendrijos muitų teritorijos.

Eksportuojamų prekių muitinis tikrinimas atliekamas šią procedūrą įforminančioje eksporto muitinės įstaigoje ir (arba) išvežimo muitinės įstai-

goje. Kai, be muitinio tikrinimo, dar turi būti atliekamas šių prekių fitosanitarinis, veterinarinis bei kitoks tikrinimas, jis, jeigu įmanoma, atliekamas tuo pat metu ir toje pačioje vietoje kaip ir muitinis tikrinimas.

Išvežimo muitinės įstaiga išitinkina, kad jai pateiktos prekės atitinka eksporto deklaracijoje nurodytas prekes. Nenustačiusi pažeidimų, išvežimo muitinės įstaiga nustatyta tvarka įformina jai pateiktus dokumentus, atitinkamai pažymi jai pateiktą bendrojo administracinio dokumento **3-įjį egzempliorių**, tuo paliudydama, kad eksportuojamos prekės išvežtos iš Bendrijos muitų teritorijos, ir prižiūri, kaip jos fiziškai išvežamos iš šios teritorijos. Išvežimo muitinės įstaigos pažymėtas bendrojo administracinio dokumento 3-iasis egzempliorius gražinamas jį pateikusiam asmeniui, kad šis jį galėtų gražinti eksportuotojui (jeigu šį egzempliorių pateikęs asmuo pats nėra eksportuotojas). Išvežimo muitinės įstaiga, nustačiusi, kad eksportuojamų prekių trūksta, šį faktą nurodo jai pateiktoje eksporto deklaracijoje (bendrojo administracinio dokumento 3-iajame egzemplioriuje). Nustačiusi eksportuojamų prekių perteklių arba kitus eksporto deklaracijoje pateiktos informacijos ir faktinių prekių savybių neatitikimus, išvežimo muitinės įstaiga šių prekių neišleidžia, kol visoms jai pateiktoms prekėms teisės aktuose nustatyta tvarka neįforminama eksporto muitinės procedūra. Apie nustatytus neatitikimus išvežimo muitinės įstaiga praneša eksporto muitinės įstaigai (Lietuvoje – teritorinei muitinei, kuriai priklausančias muitinės postas įformino atitinkamų prekių eksporto procedūrą).

Jeigu prekės eksportuojamos atskiromis siuntų dalimis per skirtingas muitinės įstaigas, išvežimo muitinės įstaiga, kuriai buvo pateiktas bendrojo administracinio dokumento 3-iojo egzemplioriaus originalas, gavusi motyvuotą prašymą, patvirtina šio egzemplioriaus kopijas kiekvienai tokiai eksportuojamų prekių siuntos daliai, kad tokios kopijos galėtų būti pateiktos kitoms išvežimo muitinės įstaigoms. Bendrojo administracinio dokumento 3-iojo egzemplioriaus originalas taip pat atitinkamai pažymimas. Kai visa tokia operacija atliekama vienos Europos Sąjungos valstybės narės teritorijoje, ta valstybė narė gali nustatyti, kad bendrojo administracinio dokumento 3-iasis egzempliorius tokiais atvejais nežymimas ir negražinamas jį pateikusiam asmeniui.

Eksporto procedūra laikoma baigta, kai išvežimo muitinės įstaiga atlieka visus su eksportuojamų prekių išvežimu iš Bendrijos muitų teritorijos susijusius muitinės formalumus.

Jeigu prekės, kurioms buvo įforminta eksporto procedūra, dėl kokių nors priežasčių neišvežamos iš Bendrijos muitų teritorijos (įskaitant atvejus, kai jos šioje teritorijoje sunaikinamos), eksportuotojas privalo nedelsdamas, kai tik paaiškėja, kad prekės nebus išvežtos, apie tai pranešti eksporto mui-

tinės įstaigai ir pateikti jai eksportuotojui skirtą eksporto deklaracijos, kurioje ši procedūra buvo įforminta, egzempliorių bei neišvežtas prekes (jeigu jas įmanoma pateikti muitiniam tikrinimui atlikti). Pagal eksportuotojo arba kito asmens pateiktą informaciją arba atlikto tyrimo rezultatus nustačiusi, kad prekės, kurioms buvo įforminta eksporto procedūra, neišvežtos iš Bendrijos muitų teritorijos, muitinė joms įformintą eksporto deklaraciją pripažįsta negaliojančia.

Nuo 2007 m. liepos 1 d. visose Europos Sąjungos valstybėse narėse pradėta taikyti **Eksporto kontrolės sistema (ECS)** (įdiegta šios sistemos I fazė), kurios paskirtis – kontroliuoti, kaip iš Bendrijos muitų teritorijos išgabenamos eksportuojamos prekės. Ši informacinė sistema sukurta laikantis tų pačių principų, kuriais buvo remiamasi kuriant Naująją kompiuterizuotą tranzito sistemą (NCTS). Įdiegus Eksporto kontrolės sistemą eksporto muitinės įstaiga ir išvežimo muitinės įstaiga keičiasi elektroniniais pranešimais apie eksportuojamų prekių išsiuntimą į išvežimo muitinės įstaigą, jų pristatymą į pastarąją įstaigą bei pristatytų prekių kontrolės rezultatus. Eksportuojamos prekės iš eksporto muitinės įstaigos į išvežimo muitinės įstaigą gabenamos su Eksporto kontrolės sistemos priemonėmis išspausdintu eksporto lydimuoju dokumentu. Įdiegus Eksporto kontrolės sistemą Lietuvos muitinėje pagerėjo prekių eksporto kontrolė, taupomas verslininkų laikas įforminant eksporto muitinės procedūras, verslininkams nebereikia rūpintis, kaip susigrąžinti bendrojo administracinio dokumento 3-įjį egzempliorių iš išvežimo muitinės įstaigos.

Planuojama iki 2009 m. liepos 1 d. įdiegti **Eksporto kontrolės sistemos II etapą**. Atlikus šiuos darbus Eksporto kontrolės sistemos priemonėmis bus papildomai perduodami elektroniniai duomenys, susiję su „saugos“ ir „saugumo“ reikalavimais, be to, nuo tos datos visose Europos Sąjungos valstybėse narėse rašytinės eksporto deklaracijos bus priimamos tik išimtiniais atvejais (pvz., sutrikus muitinės informacinei sistemai).

4.2.4. Eksportuotos ir gražintos prekės

Susiklosčius tam tikroms aplinkybėms (gavėjas atsisakė prekių, pasikeitė prekybos sąlygos, sugedo transporto priemonė ir kita) iš Bendrijos muitų teritorijos eksportuotos prekės gali būti gražintos atgal į šią teritoriją ir išleistos į laisvą apyvartą. Gražintos prekės suinteresuotam asmeniui prašant neapmokestinamos importo muitais, jeigu muitinė jas pripažįsta gražintomis.

Prekės pripažįstamos gražintomis, jeigu jos:

- **gražinamos per trejus metus** nuo joms įformintos eksporto deklaracijos priėmimo muitinėje dienos. Ši nuostata netaikoma, jeigu gražinami žemės ūkio produktai, kuriuos eksportavus buvo išmokėtos gražinamos išmokos. Šių prekių gražinimo terminas negali viršyti 12 mėnesių;
- **yra tokio pat pavidalo**, kokios buvo eksportuotos. Laikoma, kad gražintos prekės yra tokio pat pavidalo, kokios buvo eksportuotos, jeigu gražintų prekių pavadinimas (rūšis) ir kodas pagal Kombinuotąją nomenklatūrą yra tokie patys kaip ir eksportuotų, jeigu su eksportuotomis prekėmis nebuvo atlikti jokie veiksmai, išskyrus tuos, kuriuos buvo būtina atlikti, kad prekės būtų išsaugotos nepakitusio pavidalo, ir jeigu dėl tokių veiksmų gražintų prekių vertė nepasidarė didesnė už jų vertę eksporto metu.

Gražintas prekes deklaruoiant išleidimo į laisvą apyvartą procedūrai įforminti **kartu su muitinės deklaracija turi būti pateiktas jų tapatumo įrodymas**, kuriuo, vadovaujantis Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatų 848 straipsniu, laikomas:

- įformintos jų eksporto deklaracijos egzempliorius, kuri eksportuotojui gražino muitinė, arba muitinės patvirtinta šio egzemplioriaus kopija;

arba

- informacinis lapas INF 3, surašytas Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatų 110 priede pateikto pavyzdžio blanke. Šis informacinis lapas deklarantui prašant įforminamas eksporto muitinės įstaigoje, jeigu deklarantas mano, kad eksportuojamos prekės gali būti gražintos į Bendrijos muitų teritoriją. Eksportuojant prekes gali būti įforminami ir keli informaciniai lapai INF 3, kai deklarantas mano, kad eksportuojamos prekės gali būti gražintos per kelias skirtingas muitinės įstaigas.

Nurodytų dokumentų galima nepateikti, jeigu muitinės įstaiga, kuriai pateikiamos gražinamos prekės, pati turi įrodymų, kad prekės, deklaruojamos išleidimo į laisvą apyvartą procedūrai įforminti, anksčiau buvo eksportuotos iš Bendrijos muitų teritorijos ir atitinka gražintoms prekėms nustatytus reikalavimus. Jeigu gražinamos prekės (žemės ūkio produktai), kurias eksportavus buvo išmokėtos gražinamosios išmokos, jos neapmokestinamos importo muitais tik tada, jeigu jų eksportuotojas sugražino jam išmokėtas gražinamąsias išmokas.